

és érzelmek mind egy bizonyos irányba terelődnek és előáll a tömeglélek, melynek legelső megnyilatkozása az, hogy a tömeget alkotó egyének egészen másképpen éreznek, gondolkodnak és cselekednek, mint ahogy éreznének, gondolkodnának és cselekednének külön-külön, egyedül, magukra hagyatva. A legbékésebb, legcsendesebb emberek vérengző vadállatokká, brutális, a leghihetlenebb kegyetlenkedésektől sem visszariadó szörnyetegekké lesznek, – hazatérve, a tömeget hagyva, aztán megint csendes, békés, a légynek sem vétő nyárspolgárok lesznek újra.

Vannak eszmék és érzelmek, melyek kizárólag csakis tömeggé egyesült egyéneknél lépnek fel. Ezt olyanformának kell képzelni, mint a vegyi folyamatot, hol az egyesülő anyagokból teljesen új anyag áll elő, mely minden tekintetben különbözik az őt alkotó anyagoktól, melynek tulajdonságai még nyomokban sincsenek meg azon elemekben, melyekből képződött.

Ezen sajátságos folyamat megértéséhez tudni kell legelső sorban azt, hogy minden embernél, még a mivelődés legmagasabb fokán állónál is, óriási szerepe van annak, ami öntudatlanul játszódik le a lélekben. A lélektan megállapította, *hogy úgy a mindennapi, mint a magasabbrendű életben nagyon csekély az, ami tudatosan történik.* Ez az öntudatlan lelkiműködés pedig évezredek átöröklés terméke. Minden ember lelkében megszámlálhatlan ősök lelkületének nyomai működnek. Ezek a nyomok egy fajon belül majdnem azonosak és a fajlelkét képezik, mely ugyanazon fajhoz tartozó embereknél annyira egyforma, hogy Le Bon szerint ebben a tekintetben nagyon csekély különbség van egy nagy matematikus és cipésze között.

Mikor aztán a tömegben egy sajátságos folyamat következtében, mely leginkább a hipnotikus állapottal hasonlítható össze, a tudatos egyéniség teljesen elenyészik, előtérbe lép az öntudatlan működő fajlélek, kialakul a kollektív lélek és abban a pillanatban az értelmiség és mivelődés legkülönbözőbb fokain állók ugyanazon ösztönök, szenvedélyek és érzelmek behatása alatt fognak cselekedni, még pedig azonnal és teljesen logikátlanul, hasonlóan a hipnózisban lévő egyénhez.

A tömeglélek keletkezésének módja még nincs teljesen tisztázva, de megnyilatkozásának törvényei már meglehetősen ismeretesek. Azt is kiderítette a kutatás, hogy az ember miért viselkedik oly különösen, mint a tömeg tagja, miért különbözik annyira a tömegben lévő ember az egyedüllévőtől, a normális körülmények között élőtől.

Gustave Le Bon szerint ezen sajátságos viselkedésnek három oka van. Az első ok az, hogy az egyén a tömegben már a nagy szám pusztája ténye következtében és a legyőzhetetlen hatalom érzésének befolyása alá jut, mely arra bátorítja, hogy oly ösztöneinek engedjen szabad folyást, melyeket egyedül való állapotban határozottan fékezne. Ez annál is inkább előáll, mert a tömegben szükségképpen fennálló névtelenség és felelőtlenség következtében a felelősség érzete, mely az embert mindig visszatartja, teljesen elenyészik.

A második ok a fertőzés, mely még nincs megmagyarázva és leginkább a hipnózissal hasonlítható össze. A tömegben minden érzelm, minden cselekedet fertőző, még pedig oly nagy mértékben, hogy az egyén sok esetben saját érdekét a közérdeknek feláldozza, mi az emberi természettel homlokegyenest ellenkezik, és az embernél csak mint tömeg-alkatrésznél lehetséges.

Dr. Turnovszky Sándor: A tömeg.

Kinek van több esze: Voltairenek-e, vagy az egész világnak? „Természetesen az egész világnak!” mondja – az egész világ. És amit az egész világ mond, az feltétlenül helyes és igaz. Mert vox populi: vox dei. Mert több szem többet lát. Mert az egész világ csak nem bolond. Mert csak nem akarhat egy ember okosabb lenni, mint az egész világ. S így tovább.

Gustave Le Bon azonban egészen más véleményen van. Ő azt mondja, hogy határozottan Voltaire-nek van több esze, mint az egész világnak, már amennyiben az egész világ alatt a tömeget értjük. Mert nem az ész, hanem az ostobaság halmozódik fel a tömegben. Mert a tömeg sohasem tud oly cselekedeteket véghezvinni, melyekhez különös intelligencia szükséges. Mert a tömeg értelmileg mindig alacsonyabb színvonalon áll, mint az egyes ember és eddig csak azért tartották bölcsnek és szavát isten szavának, mert nem tanulmányozták behatóan.

Hogy a tömeg teljesen önálló külön alakulat, a maga saját külön törvényei szerint keletkező és működő új lény, mely merőben különbözik minden őt alkotó egyes egyéntől és abszolúte nem pusztája addíciója vagy többsége az egyes egyéneknek, arról a legújabb korig a szociológiai kutatások koráig, halvány sejtelve sem volt senkinek. Ez az időleges új lény azonban nem alakul ki minden embersokaságban. Ezer meg ezer ember nyüzsgöhet egy helyen, járhat-kehet, kisebb-nagyobb csoportokba összeverődve beszélgethet, tréfálhat vagy vitatkozhatik egymással anélkül, hogy kollektív-leleknek legcsekélyebb tünete is észlelhető volna. Pszichikai tömeg, tömeglélek, csak akkor fog keletkezni és akcióra lépni, ha a tömeget, bármilyen különben heterogén elemekből tevődik is össze, egy közös nagy érzelme hatja át és hozza izgalomba. Ilyenkor aztán egy sajátságos folyamat megy véghez. Az egyes egyén

A harmadik ok, mely arra indíthatja az embert, hogy a tömegben éppen ellenkezője legyen annak, ami egyedül, a szuggerálhatóság. Ez oly nagy fokot érhet el, hogy a tömegben a fősvény bőkezűvé, a mívelt barbárrá, a jólelkű vérengző fenevaddá, az embergyűlölő emberbaráttá lesz. Ez a szuggerálhatóság teszi érthetővé a tömeg kegyetlenkedéseit és nagylelkű cselekedeteit. Éneikül nem érthetjük például azt, hogy a nemesség lemondott bizonyos előjogairól, mit egyenként, egyedül, otthon, saját jószántából és kezdeményezéséből bizony egy nemes ember sem tett volna meg. Csak ennek a nagy szuggerálhatóságnak a segítségével magyarázhatjuk meg végül azokat a tömeghalucinációkat, melyekre az emberiség történetében oly szám as példát találunk.

A tömegjelenségek beható vizsgálata tehát tanúságot tesz az emberi lény természetének kétféleségéről, melynek segítségével az emberiség történetének számtalan tényét egészen új világításban láthatjuk. Sok világtörténelmi eseményt fogunk a tömegbefolyásnak tulajdonítani, melyről az iskola ősidők óta azt tanítja, hogy egyes emberek kezdeményezték és vitték véghez. Bizony a világtörténelem ünneplott legenda szerű hősei a legtöbb esetben éppen úgy voltak eszközei, akaratlan bábjai voltak a tömeglélek hatalmas szuggesztíóinak, mint a világtörténelem hírhedt gonosztevői és szörnyetegei, amazok dicsőítése és ünneplése tehát voltaképpen éppen olyan meg nem érdemelt, amilyen igazságtalan emezeknek elítélése, átkozása és megvetése.

A kollektív-lélek elemzésénél új tényezőket találunk, melyeknek az emberi mívelődés és haladás erőkomponensei között lényeges hatásokat kell tulajdonítanunk. Az ember ténykedéseinek megítélésénél a tömeglélek tanulmányozásának eredményei igazságsabbakká és méltányosabbakká lesznek, amennyiben tudva azt, hogy a tömegben az ember jelleme, gondolkozásmódja és egész viselkedése lényegesen megváltozik, egészen más mértéket fogunk alkalmazni az ember azon cselekedeteinek elbírálásánál, melyeket mint tömegalkatrész követett el. Miként a humanisztikus világ és életfelfogás érájának beköszöntése óta a büntető bíróságok a tények mérlegelésénél minden esetben az egyén beszámíthatóságát és lelki állapotát tekintetbe veszik, úgy mi is a beszámíthatóság csökkenését fogjuk megállapítani az egyes embereknél, kit a tömeg milieu je oly tettekre csábított, melyek külföldben soha eszébe sem jutottak volna, vagy amelyeknek egyedül, saját kezdeményezéséből éppen ellenkezőjét tette volna.

Ezzel szemben a romboló, pusztító tömeget is lélektani megértéssel kell szemlélni, hogy megjelöljük őt megillető helyét az emberiség társadalmi rendszerében és igazságosan megítélhessük világtörténelmi szerepét és hivatását. Mert akár a fejlődéstani, akár a célszerűségi elvnek vagyunk hívei, oly hatalmas jelenség, mint a tömeg az ő kollektív-lélek-tüncsoportjával pusztító véletlen vagy rendeltetés nélkül való alakulat még sem lehet. A legtöbb szociológus nézete szerint a tömegeknek többek közt nagy szerepük van túlóreg, végelgyengülésben szenvedő, kimúlásnak szánt civilizációk végleges elpusztításában. Ez a romboló, pusztító munka végleg elsöpri a korhadott régi civilizáció legutolsó nyomait és előkészíti a talajt az új civilizációnak.

A romboló tömegnek van egy fajtája, melyet kriminálisnak neveznek. Ez hatalmas szuggesztíók befolyása alatt végzi rettenetes kegyetlenkedéseit, melyek vérvörösre festik az emberiség történetének számos lapját. A majdnem teljesen öntudatlan automatává vált ember oly vadállatig tényeket visz véghez, me-

lyekre rendes állapotban, egyedül, Dem volna képes. Az azonban, mit a tömegfilozófia mint jellegzetes szokat felhozni a kriminális tömegre nézve, hogy az egyén önzetlenül cselekszik, vagy hogy azon tudattól van áthatva, hogy hasznos munkát végez, melyért neki még dicséret, sőt jutalom is kijár, nem alkalmazható minden esetre.

Belevilágítva a lélek legrejtettebb mélységeibe, a tömeglélek felfedezésével és jelenségeinek tanulmányozásával igen értékes fejezetet iktatott a szociológia a tudományokba. Bemutatja az embert, mint automatikus, akarat és megfontolás nélküli lényt, mint mindenre képes vak eszközt féktelen szuggesztíóknak és átöröklött rombolási és kegyetlenkedési vad ösztönöknek. Bemutatja a tömeget, mint teljesen önálló *életet* élő időleges kollektív lényt, melynek saját, külön lélektani törvényei vannak. Meggyőzően kimutatja, hogy az eddigi történelmi módszerekkel az emberiség történetének számos tényét helytelenül értelmezték és végül bebizonyítja, hogy a tömegek vad tombolásai és fékevesztett rombolásai tisztító zivatarok, melyek nyomán új civilizációk keletkeznek és új energiák lépnek működésbe.